

ПРАВО ЖІНОК НА СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛЬСТВО В ХРИСТИЯНСТВІ: КОНТРОВЕРСІЙНЕ СЬОГОДЕННЯ ТА НЕУНИКНЕ МАЙБУТНЄ?

Олена БОГДАН

*«І Бог на Свій образ людину створив,
як чоловіка та жінку створив їх»
(Буття 1:27)*

Мабуть, усі в Україні чули про біблійну історію створення Єви з ребра Адама. Однак чи багато з нас знають, що «Перша книга Мойсеєва: Буття» містить не одну, а дві історії створення світу й людини? Про створення Єви з ребра Адама йдеться у другій із них; натомість у першій мовиться про одночасне створення чоловіка й жінки: «І Бог на Свій образ людину створив, як чоловіка та жінку створив їх. І поблагословив їх Бог...» (Буття 1:27-28). Дедалі більше християн у сучасному світі визнають рівні права чоловіків і жінок, зокрема їхні рівні права на лідерство в релігійних організаціях.

Водночас релігійні організації залишаються в певному сенсі останньою барикадою патріархатних порядків у західних суспільствах. Адже понині найчисельніші католицькі церкви, православні церкви й низка протестантських не готові визнати право жінки на роль священнослужительки. Таким чином, жінка може бути президенткою країни й кардіохірургинею, ректоркою університету та суддею, однак формальне духовне лідерство залишається забороненою територією. Жінці довіряють життя та здоров'я, економічний і політичний розвиток, але не царину духовного. Водночас низка досліджень свідчать, що саме жінки понині переважають серед церковних парафіян навіть у найпатріархатніших із релігійних організацій¹. Наразі неможливо спрогнозувати,

Кей Голдворсі – перша єпископина Австралії

як довго ситуація залишатиметься такою, однак ми спостерігаємо поступове збільшення частки жінок серед священників і дедалі ширше прийняття ідеї рівних прав на священнослужительство серед жінок і чоловіків.

Наприклад, більшість (59 %) католицької спільноти у США вважають, що жінкам мають надати право бути священнослужительками². Серед тих американських католичок і католиків, які відвідують месу щотижня, так вважають майже половина (45 %) ³. За даними деяких опитувань 86 % католиків/-ок у Нідерландах підтри-

¹ The Gender Gap in Religion Around the World / Pew Research Center. – 22 March 2016. – 121 p. – <http://www.pewforum.org/2016/03/22/the-gender-gap-in-religion-around-the-world>.

² Chapter 4: Expectations of the Church // U.S. Catholics Open to Non-traditional Families / Pew Research Center. 2 September 2015. P. 73. – <http://www.pewforum.org/2015/09/02/chapter-4-expectations-of-the-church>.

³ Там само. – С. 75. (Chapter 4: Expectations of the Church // U.S. Catholics Open to Non-traditional Families / Pew Research Center. 2 September 2015. – P. 75. – <http://www.pewforum.org/2015/09/02/chapter-4-expectations-of-the-church>.)

Зібрання Асоціації римо-католицьких жінок-священиць

"РЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАЛИШАЮТЬСЯ В ПЕВНОМУ СЕНСІ ОСТАННЬОЮ БАРИКАДОЮ ПАТРІАРХАТНИХ ПОРЯДКІВ У ЗАХІДНИХ СУСПІЛЬСТВАХ."

мують посвячення жінок у священики, 74 % католичок/-ів в Іспанії, 71 % у Португалії й так само в Німеччині, 67 % в Ірландії, 66 % у Канаді, 65 % у Великій Британії, 62 % в Австралії та 58 % в Італії⁴. Якщо серед вірян і вірянок продовжуватиме зростати підтримка рівних прав для жінок і чоловіків на священнослужительство, зрештою Римо-Католицькій Церкві (РКЦ) доведеться змінити офіційну позицію з патріархатної на егалітарну, а отже, священнослужительство жінок у найбільшій релігійній організації у світі, якою нині є РКЦ, є не примарним майбутнім, а радше неunikним. Однак, це майбутнє зовсім не обов'язково є близьким: як свідчить досвід деяких інших питань (наприклад, застосування контрацепції), розбіжності між позицією Церкви

та поглядами більшості пастви можуть тривати десятиліттями.

Попри поширене помилкове уявлення, що нині християнки можуть бути висвячені для служби лише в деяких протестантських церквах, жінки можуть бути священицями в церквах Утрехтської Унії Давніх Католицьких Церков⁵ (на відміну від Греко-Католицької та Римо-Католицької Церков). Ці католицькі церкви відмежувалися від римо-католицької наприкінці 19 століття. Одним із контроверсійних питань, яке зумовило відокремлення, став догмат про непогрішність (безпомилковість) Папи Римського, ухвалений 1870 року⁶. Першою священицею в католицьких церквах Утрехтської Унії стала Ангела Берліс у Німеччині (посвячена 1996 року). В Утрехтській Унії Давніх Католицьких Церков зазначають: «Ця унія є спільнотою національно організованих католицьких церков, які міцно тримаються віри й практики ранньої нерозділеної Церкви без жорсткої відданості минулому. Вони прагнуть зберегти те, що є добрим, будучи відкритими оновленню церкви та духовного життя»⁷.

Понад те, нині діє Асоціація римо-католицьких жінок-священиць (Association of Roman Catholic Women Priests), яка не лише здійснює просвітницьку діяльність, а й посвячує католицьких жінок для священнослужительства в ранзі диякониці, священиці та єпископині із дотриманням апостольського спадкоємства⁸: оскільки перших католицьких єпископів висвятив єпископ РКЦ (хоч і супереч формальній позиції Ватикану), ці єпископині можуть передати спадкоємство наступним посвяченим. Щодо взаємин із Ватиканом на офіційному сайті Асоціації пояснено: «Ми лікуємо століття мізогінії... Ватикан (ієрархія) не може продовжувати дискримінувати жінок і звинувачувати в цьому Бога... Ми заперечуємо відлучення від церкви. Жодне покарання не може відмежувати нас від Христа або скасувати наше хрещення. Жодна церковна влада не може відмежувати нас від Бога. Це наша церква і ми її не полишаємо. (Незалежно від того, що Ватикан каже або робить. Офіційна позиція Ва-

⁴ Там само. (Martinez J. A. F. et al. The Ordination of Women in the Catholic Church: a Survey of Attitudes in Spain / Juan Agustin Franco Martinez, Macario Rodriguez-Entrena and Maria Jesus Rodriguez-Entrena // Journal of Gender Studies. – 2012. – Vol. 21, # 1. – P. 22.)

⁵ Union of Utrecht of the Old Catholic Churches. – <http://www.utrechter-union.org>.

⁶ Chapter 4. On the Infallible Teaching Authority of the Roman Pontiff // First Vatican Council (1869–1870): Session 4: 18 July 1870. –

<http://www.ewtn.com/library/COUNCILS/V1.htm>.

⁷ Welcome // Union of Utrecht of the Old Catholic Churches. –

<http://www.utrechter-union.org/page/157/home>.

⁸ Association of Roman Catholic Women Priests: Official Website. – <https://arcwp.org>.

тикану полягає в тому, що наше відлучення є автоматичним: за вашим вибором ви відлучили самих себе.)»⁹. Попри офіційну позицію Ватикану, ще між 2000 та 2007 роками понад 60 католицьких жінок були посвячені у священнослужительство в США та Канаді¹⁰.

Як давно постало питання рівних прав жінок і чоловіків у християнських церквах? Є свідчення, що в ранніх християнських церквах жінки мали лідерські ролі. Однак у 352 році Рада Лаодикеї заборонила жінкам бути священицями, очолювати церкви та наближатися до вівтаря, а в 398 року IV Синод Карфагену уточнив: «Жінка, якою б освіченою або святою не була, не може повчати чоловіків у зібранні... Жінка не може хрестити»¹¹. Відтоді минуло майже півтора тисячоліття, перш ніж була виборена можливість духовного лідерства жінок у християнських церквах: з 19 століття деякі протестантські церкви стали дозволяти священнослужительство жінок; цей тренд продовжився у 20 столітті й триває понині¹².

Варто висловити кілька застережень. По-перше, посвячення у священнослужительство (ординація) має множинні значення. Під ординацією у різних християнських традиціях можуть розуміти щонайменше такі чотири дії: посвячення у чернецтво, посвячення у дияконство, священицтво або єпископство. Перше здебільшого доступне християнським жінкам, друге трапляється рідше, і ще рідше третє й тим паче четверте. Коли у певній релігійній організації надають жінкам право на священнослужительство, це не обов'язково означає повністю рівні права з чоловіками щодо ролей в ієрархії релігійної організації¹³.

"У РАННІХ ХРИСТИЯНСЬКИХ ЦЕРКВАХ ЖІНКИ МАЛИ ЛІДЕРСЬКІ РОЛІ. ОДНАК У 352 РОЦІ РАДА ЛАОДИКЕЇ ЗАБОРОНИЛА ЖІНКАМ БУТИ СВЯЩЕНИЦЯМИ, ОЧОЛЮВАТИ ЦЕРКВИ ТА НАБЛИЖАТИСЯ ДО ВІВТАРЯ."

⁹ Frequently Asked Questions // Association of Roman Catholic Women Priests: Official Website. – <https://arcwp.org/en/frequently-asked-questions>.

¹⁰ Martinez J. A. F. et al. The Ordination of Women in the Catholic Church: a Survey of Attitudes in Spain / Juan Agustin Franco Martinez, Macario Rodriguez-Entrena and Maria Jesus Rodriguez-Entrena // Journal of Gender Studies. – 2012. – Vol. 21, # 1. – P. 22.

¹¹ Див. Schussler Fiorenza E. Women in the Early Christian Movement // Womanspirit Rising: A Feminist Reader in Religion / Ed. by Carol P. Christ and Judith Plaskow. – Harper Collins Publishers, 1992. – P. 84-92; McLaughlin E. The Christian Past: Does it Hold a Future for Women? // Womanspirit Rising: A Feminist Reader in Religion / Ed. by Carol P. Christ and Judith Plaskow. – Harper Collins Publishers, 1992. – P. 93-106. One Chronology of Women's Ordination // Worldwide Guide to Women in Leadership. – http://www.guide2womenleaders.com/Chronology_Ordination.htm.

¹² Chronology of Women's Ordination // Worldwide Guide to Women in Leadership. – http://www.guide2womenleaders.com/Chronology_Ordination.htm.

¹³ Chaves M. Ordaining Women: Culture and Conflict in Religious Organizations / Mark Chaves. – Harvard University Press, 1999. – 237 p.

Наприклад, Церква Шотландії дозволила жінкам і чоловікам обіймати всі церковні посади незалежно від статі лише в 1968 році¹⁴, хоча дияконицями жінок у цій Церкві призначали ще з 1888 року.

По-друге, формальний дозвіл жінкам бути священицями не завжди тотожний справді егалітарним практикам у розподілі священицьких посад. Подібно до того, як у такій формально патріархатній релігійній організації, як РКЦ, багато вірян і вірян мають егалітарні погляди, у формально егалітарній релігійній організації не обов'язково вся паства має егалітарні переконання; з іншого

¹⁴ How We Are Organized: History // Church of Scotland: Official Website. – http://www.churchofscotland.org.uk/about_us/how_we_are_organised/history.

боку, ситуація ускладнюється тим, що сексизм (дискримінація за статтю) й андроцентризм далеко не завжди свідомо здійснювані практики. Таким чином, на перший погляд егалітарні структури можуть бути неегалітарними у своїй діяльності¹⁵.

Про аргументи «за» і «проти» священнослужительства жінок нині є багатосторінкові видання¹⁶. Ключовим аргументом для прибічників священнослужительства жінок у християнстві є принцип рівності всіх людей незалежно від етнічності, соціально-економічного статусу та статі (Послання св. апостола Павла до галатів 3:28): «Нема юдея, ні грека, нема раба, ані вільного, нема чоловічої статі, ані жіночої, - бо всі ви

"ІНТЕНСИВНІСТЬ СПРОТИВУ ДИСКУСІЯМ ПРО СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛЬСТВО ЖІНОК Й КОНЦЕНТРАЦІЯ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙ ДОВКОЛА НИХ ПОДЕКОЛИ НАГАДУЮТЬ ЧАСИ РУХІВ ЗА НАДАННЯ ЖІНКАМ ВИБОРЧОГО ПРАВА."

один у Христі Ісусі!». Оponentи заперечують: ідеться про рівність у Христі, а не в ролях у Церкві. І, своєю чергою, наводять інші цитати з Нового завіту, що вказують на другорядну роль жінки та її підвладність чоловікові.

Прибічники рівності прав наполягають: будь-які дискримінаційні тези щодо жінок у Новому завіті зумовлені історичним контекстом, у якому домінували патріархатні погляди й практики. Аналогічно до рабовласництва, яке існувало в ті часи, але вважається неприпустимим нині. Оponentи твердять: усі 12 апостолів були чоловіками. Прибічники

відповідають: це було зумовлено патріархатним історичним контекстом. Понад те, – нагадують вони, воскреснувши, Ісус явився спершу Марії Магдалині та її супутницям, а не чоловікам-апостолам. Прибічники нагадують, що в історії раннього християнства було чимало прецедентів духовного лідерства жінок (деякі з них навіть згадані у Новому завіті), і що його з часом заборонили. Натомість опоненти зауважують: прецеденти священнослужительства жінок – це випадки ересі.

Полеміка прибічників/-ць гендерної рівності в християнстві та її опонентів/-ок триває. Не лише християнство, а й низка інших віросповідань у різних куточках світу залишаються наразі значною мірою андроцентричними. Водночас рухи за гендерну рівність і надання жінкам рівних із чоловіками можливостей в ієрархіях релігійних спільнот мають місце не лише в християнстві, а й усіх інших релігіях тих суспільств, де гендерна рівність є цінністю. Понині такі рухи часто зазнають значного спротиву.

Понад те, інтенсивність спротиву дискусіям про священнослужительство жінок й концентрація негативних емоцій довкола них подеколи нагадують часи рухів за надання жінкам виборчого права. Наприклад, у США на межі 19 і 20 століть опонентки/-и руху за виборчі права жінок лякали, що поява жінки на виборчій дільниці з бюлетенем в руках зруйнує весь природний порядок речей, зокрема в жінок почне рости борода й пропаде грудне молоко¹⁷. Нам сьогодні смішно читати про такі побоювання: право жінок голосувати й бути обраними сприймається у США, Україні та багатьох інших країнах світу як належне. І навпаки: неабияке обурення нині викликали б у нашому суспільстві пропозиції позбавити жінок виборчого права.

Можливо, за деякий час із не меншим здивуванням наші нащадки читатимуть історичні розвідки про те, наскільки інтенсивного спротиву зазнавали ініціативи надати жінкам рівні можливості бути релігійними лідерками з офіційним статусом священнослужительниць, зокрема право очолювати церкви та проводити всі сакральні ритуали релігійної служби?

¹⁵ Див. Chaves M. *Ordaining Women: Culture and Conflict in Religious Organizations* / Mark Chaves. – Harvard University Press, 1999. – 237 p.; Sentilles S. *A Church of Her Own: What Happens When a Woman Takes the Pulpit* / Sarah Sentilles. – First Mariner Books edition, 2009. – 338 p.

¹⁶ Один з ілюстративних прикладів ретельного обміну аргументами між прибічниками й опонентами священнослужительства жінок у християнстві: *Two Views on Women in Ministry: Revised Edition* / Linda L. Belleville, Craig L. Blomberg, Craig S. Keener, Thomas R. Schoreiner; series editor Stanley N. Gundry; general editor James R. Beck. – Grand Rapids, MI: Zondervan, 2005. – 368 p. Панорамний огляд аргументів щодо рівних прав жінок і чоловіків на духовне лідерство у християнстві, що був перевиданий багато разів: Clifford A. M. *Introducing Feminist Theology* / Anne M. Clifford. – Orbis Books, 2009. – 287 p.

¹⁷ Banner L. W. *Women in Modern America: A Brief History*. – 2nd ed. – Fort Worth, Philadelphia, San Diego, New York, Orlando: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers, 1984. – P. 94-95.